

ASIAANTUNTIJALAUSET

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi lastensuojelulain muuttamisesta (HE 149/2025 vp) sekä yhdistetyt lakialoitteet LA 22/2024 vp ja toimenpideoitteet TPA 3/2023 vp, TPA 2/2025 vp, TPA 9/2025 vp sekä TPA 16–18/2025 vp

Lausunnonantaja

Familiar Oy

Arkadiankatu 6
00100 Helsinki

1. Yleiset huomiot hallituksen esityksestä (HE 149/2025 vp)

Familiar Oy on antanut lakiesityksen valmisteluvaiheessa sosiaali- ja terveysministeriölle lausunnon erityisesti lastensuojelulain rajoitustoimenpiteitä koskien. Hallituksen esitykseen on tämän jälkeen tullut lisäyksiä, joista haluamme tuoda esiin seuraavat huomiot.

Lastensuojelulain uudistaminen on sinänsä kannatettavaa ja tarpeellista. Lain valmistelussa on kuitenkin huomioitava koko lastensuojelun piirissä oleva lapsiryhmä sekä heidän perheensä. Sijaishuollossa huostaanotettuina ja avohuollon tukitoimina asuvia lapsia on kaikissa ikäryhmissä pienistä lapsista aikuisuuden kynnyksellä oleviin. Heitä asuu sekä perhehoidossa että erilaisissa lastensuojeluyksiköissä perusyksiköistä vaativan hoidon yksiköihin.

Nyt valitettavasti näyttöä siltä, että lain uudistaminen tapahtuu vaativimman ja näkyvimmin oireilevan lapsiryhmän ehdoilla. Tämä ryhmä tarvitsee oirehintaan erikoistuneita ja osaavia hoito- ja kasvatusympäristöjä. Mikäli laki kuitenkin ulotetaan koskemaan koko lastensuojelun asiakasryhmää, on vaarana, että muilla tavoin oireilevat lapset jäävät uudistuksessa huomiotta tai että hyvää tarkoittavat muutokset koituvat heille haitaksi esimerkiksi tarpeettomina perusoikeuksien rajoituksina ilman huolellista ja perusteltua päätöksentekoa.

Kasvatuksellisen rajaamisen ja varsinaisten rajoituspäätösten välinen rajanveto on vaatinut selkeyttämistä jo pitkään, ja tämä on ollut myös lakiesityksen keskeinen tavoite. Tämänhetkessä esityksessä selkeyttäminen ei kuitenkaan kaikilta osin toteudu, vaan sekä hallituksen esityksen perusteluissa että pykäläteksteissä jää useita tulkinnanvaraisia kohtia.

Lastensuojelulain rajoitustoimenpiteiden sääntelyä ei ole mahdollista kirjoittaa täysin aukottomaksi, vaan kysymys on aina lakiin kirjattujen säännösten soveltamisesta. Nykyisen lain soveltamiskäytäntö on muodostunut suhteellisen vakiintuneeksi valvontaviranomaisten ohjauksen ja hallinto-oikeuksien ennakkoratkaisujen kautta. Lakiesityksessä ehdotetut muutokset käynnistävät kuitenkin uuden soveltamiskierroksen. Uhkana – ja myös todennäköisenä – on, että esityksen linjaukset kasvatuksellisten rajojen ja rajoituspäätösten erottelussa aiheuttavat soveltamishaasteita,

jotka ennen ennakkoratkaisujen muodostumista vaarantavat lasten, työntekijöiden sekä työnantajan oikeusturvaa.

Nykyisen lastensuojelulain 68 § mahdollistaa lapsen kiinnipitämisen pykälässä säädetyin perustein. Hallituksen esityksen perusteluissa kiinnipitoa on tarkasteltu suhteessa muihin lakeihin, minkä seurauksena termiksi on esitetty voimankäyttö.

Voimankäyttö terminä on lastensuojelun kontekstissa uusi, ja siihen viitataan useissa eri pykälissä. Esimerkiksi ehdotetussa uudessa 65 §:ssä aineiden ja esineiden poisotto voitaisiin mahdollistaa voimakeinoin. Nykyisen lain soveltamiskäytännön mukaan rajoituspäätöksen täytäntöönpanoa ei voida toteuttaa toisella rajoitustoimenpiteellä, eli aineiden ja esineiden haltuunottoa ei ole voitu mahdollistaa kiinnipidolla.

Hallituksen esityksen kirjaus nykyisessä muodossaan saattaa johtaa väärinymmärryksiin, virhetulkintoihin ja ylilyönteihin rajoituspäätösten täytäntöönpanossa. Tämä edellyttää erittäin tarkkaa ohjeistusta ja perusteellista avaamista lakiperusteluissa. Voimakeinojen viimesijaisuus tulee kirjata selkeästi ja yksiselitteisesti.

Kiinniotto-oikeuden laajeneminen saattaa johtaa virheellisiin riskiarvioihin kiinniottotilanteissa ja siten vaarantaa henkilöstön työturvallisuutta. Samalla saattaa heikentyä poliisin virka-avun saatavuus tilanteissa, joissa riskiarvio edellyttäisi viranomaisapua.

Hallituksen esityksessä tulisi täsmentää kiinniotto-oikeuden käyttämisen valtuuksia, henkilöstön turvallisuuskoulutusta sekä yhteistyötä poliisin virka-avun turvaamiseksi. Lisäksi lastensuojeluyksiköihin tulisi säätää pakolliseksi sertifioitu koulutus haastavan asiakaskäyttäytymisen ennaltaehkäisyyn ja hallintaan.

Pidämme kannatettavana lakiesityksen ehdotusta, jonka mukaan poliisin virka-apupyynnöt voidaan ulottaa lastensuojelulaitosten tehtäväksi.

Rajoituspäätösten mahdollistaminen perhehoidossa edellyttää samanaikaisesti kannanottoa perhehoidon valvonnan riittävyyteen ja valvonnan kehittämiseen. Lisäksi on tarpeen arvioida sosiaalityöntekijän takautuvaa päätöksentekoa aineiden ja esineiden haltuunotossa. Takautuvassa päätöksenteossa ei lasten, perheiden eikä päätöksen tekävän sosiaalityöntekijän oikeusturva toteudu asianmukaisesti. Uudet osaamisen vaatimukset saattavat vaikeuttaa perheiden saatavuutta ja väistämättä lisäävät jo toimivien sekä sijaisperheiksi ryhtyvien, ei sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilaisten, koulutustarvetta merkittävästi.

2. Lakialoite LA 22/2024 vp

Edustaja Marko Kilven tekemässä lakialoitteessa ehdotetaan muutoksia kolmeen lastensuojelulain säännökseen.

Aineiden ja esineiden haltuunoton osalta (Lsl 65 §) ehdotetaan mahdollisuutta alle 12 tuntia kestävään puhelimen poisottoon ilman erillistä päätöksentekoa. Nykyiset soveltamiskäytännöt mahdollistavat tämän jo nyt, joten aikarajauksella ei nähdä olevan merkittävää lisävaikutusta.

Henkilöntarkastusta koskevassa muutoksessa (Lsl 66 §) luopuminen perustellun syyn vaatimuksesta on kannatettava muutos. Erityisesti psyykkisesti oireilevien lasten kohdalla perustellun syyn määrittely on haastavaa. Kirjaamisen huolellisuutta korostetaan, eikä muutos saa johtaa rutiininomaiseen tai automaattiseen tarkastustoimintaan ilman syytä epäillä.

Liikkumisvapauden rajoittamisen (Lsl 69 §) keston pidentämistä 30 vuorokauteen laitoksen johdon tai hoito- ja kasvatushenkilöstön toimesta pidämme perusteltuna, samoin kuin sosiaalityöntekijän mahdollisuutta enintään 90 vuorokauden rajoitukseen. Perusteluissa tulee kuitenkin korostaa ilmoitusvelvollisuutta sosiaalityöntekijälle, rajoituksen jatkuvaa arviointia sekä rajoituksen keskeyttämistä heti, kun sen tarve poistuu.

3. Toimenpidealoitteet

TPA 2/2025 vp – Digilaitteiden käytön rajoittaminen sijaishuollossa

Digilaitteet ovat osa lasten arkea, eikä niiden kategorinen rajoittaminen ole tarkoituksenmukaista. THL:n suositukset tarjoavat hyvän ohjenuoran, ja nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa rajoittamisen lapseen kohdistuvan haitan perusteella. Tarvetta on erityisesti soveltamisohjeiden täsmentämiselle. Sovelluspohjaisia rajoituksia pidetään lähtökohtaisesti kannatettavina.

TPA 9/2025 vp – Hatkanuorten etsiminen ja palauttaminen

Pidämme poliisin kiinniotto-oikeuden laajentamista koskevaa ehdotusta kannatettavana ja yhdyimme eduskunnan oikeusasiamiehen näkemykseen kiinniotto-oikeuden täsmällisestä säätämisestä tilanteissa, joissa lapsesta on tehty katoamisilmoitus.

TPA 16/2025 vp

Toimenpidealoitteen ehdotuksiin on otettu kantaa lausunnon muissa osissa.

TPA 17/2025 vp – Käyttövarat hatka-aikana

Ehdotus on kannatettava. Luvattoman poissaolon ajalta kertyvät käyttövarat voivat osaltaan ylläpitää poissaolon jatkumista. Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa jo rahavarojen haltuunoton edellytysten täyttyessä.

TPA 18/2025 vp – Tupakka- ja nikotiinituotteisiin puuttuminen

Nikotiinituotteiden haitallisuuden ja tupakkalain muutoksen perusteella on perusteltua sisällyttää henkilöntarkastukseen toimivalta tutkia lapsi myös tupakka- ja nikotiinituotteiden löytämiseksi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että lakialoitteet sekä toimenpideoitteet käsittelevät ajankohtaisia ja tärkeitä aiheita sijaishuollon arjessa. Ehdotukset pääosin tukevat lasten ja nuorten hyvinvointia sekä turvallisuutta, mutta niiden jatkokäsittelyssä on tärkeää huomioida sekä käytännön kokemukset että lainsäädännön selkeyttäminen. Tulkinnanvaraisuuden vähentäminen on tärkeää, koska muutoin asioiden tulkinta jää yksilöiden, perheiden ja palveluntuottajien vastuulle ja tulee aiheuttamaan haasteita sekä yksilöiden oikeusturvan että valtakunnallisesti yhteneväisten lastensuojelupalveluiden toteuttamisessa.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua näistä toimenpideoitteista ja toivomme niiden edistävän sijaishuollon kehittämistä entistä paremmaksi tulevaisuudessa.

Helsingissä 31.3.2026

Mervi Elfving, Familiar – Johtaja

Puh. +358 44 573 4111

mervi.elfving@mehilainen.fi

Marko Nikkanen, Familiar – Laatujohtaja

Puh. +358 40 1897 178

marko.nikkanen@familiar.fi